

Digitaliseringen är en ödesfråga för landsbygden

Svenska Dagbladet den 2 januari 2017

Ny forskning hävdar att sannolikheten för att jobb automatiseras endast är cirka 10 procent, en mycket lägre siffra än tidigare studier där hälften av jobben ansågs vara i farozonen. Om sanningen är någonstans mittemellan, så kanske det inte är så farligt, trots allt?

Risken för automatisering är dock ett villospår som fått för stor uppmärksamhet på bekostnad av den fråga som egentligen borde vara i fokus: Hur kan omställningen och kompetensväxlingen göras för att minska de sociala kostnaderna samtidigt som Sverige kan fortsätta att vara en ledande kunskapsnation?

Omställning i stora städer går förvisso inte smärtfritt men sårbarheten på regional nivå är större. Den åldrande befolkningen kräver allt mer kostnadsdrivande vård och omsorg. Utöver detta kommer utgifter för den omfattande invandringen. Samtidigt leder digitaliseringen till att jobben och skattebaserna blir än mer lättfotade. Det är en synnerligen dålig kombination för att upprätthålla välfärden. Utvecklingen lär slå extra hårt mot landsbygden, inte minst mot små kommuner.

För att klara omställningen är ett högt arbetskraftsdeltagande i hela den arbetsföra befolkningen avgörande. Kommer regionerna att klara detta?

Digitaliseringen skiljer sig från tidigare förändringar genom att i stort sett alla områden påverkas och att omvandlingstrycket är högre. Den automatisering som länge varit en självklar del av tillverkningsindustrin kommer nu med tilltagande styrka även att omfatta tjänster som bank, försäkring och journalistik. Lokaltidningar hotas av nya läsvanor på nätet. Det finns redan finansiella robotrådgivare, helautomatiserade skadecedjor och robottext som är svår att skilja från den skrivna av mänsklig hand. All form av administration eller arbetsuppgifter som upprepas på ett förutsägbart sätt kan i stigande grad automatiseras eller flyttas till molnet. När detta sker är Sverige långt mer utsatt än många andra utvecklade länder eftersom mänskligt arbete är så högt beskattat här. Robotar tar inte fikapauser, betalar inte värnskatt eller arbetsgivaravgifter.

I detta perspektiv ter sig den föreslagna extra bankskatten med 15 procent särskilt kontraproduktiv om Sverige ska värna om en levande landsbygd. Den kan leda till en nedläggningssvåg av bankkontor på små orter. Lokalkännedom och personligt möte ersätts med videosamtal till en banktjänsteman i storstaden eller i ett annat land.

I Borås och Kumla är Ericsson på väg att lägga ner produktionen. En talande jämförelse kan göras med Finland. När Nokia stod högst på piedestalen år 2000 (sju år innan Apple lanserade sin första Iphone) hade företaget nästan 20 000 anställda i Finland, vilket motsvarade cirka 0,9 procent av Finlands sysselsättning. Antalet anställda föll sedan kraftigt till cirka 7 000 eller 0,3 procent av Finlands arbetskraft år 2014. Effekten på Finlands ekonomi blev dramatisk. Många underleverantörer

påverkades kraftigt då Nokias andel av BNP under samma period föll från 3,7 procent till cirka 0,6 procent.

Vad kan vi lära av detta? Forskningslitteraturen lyfter fram ett diversifierat näringsliv som en avgörande faktor. Men regioner kan inte med något enkelt beslut välja hur diversifierat näringslivet ska vara. Näringsstrukturer växer fram under många år och påverkas av den lokala arbetsmarknaden. För att skapa innovationer som kan konkurrera på världsmarknaden krävs en vital form av kreativ förstörelse då gammalt möter nytt. Det förutsätter en blandning av specialisering, entreprenörskap och tillgång till hög kompetens.

Sverige är mer diversifierat än Finland var, men i övrigt finns oroväckande många likheter som borde få varningsklockorna att ringa. I fler än 40 kommuner representerar en enda stor privat arbetsgivare mer än 10 procent av sysselsättningen (Dagens Samhälle 13/10 2016), vilket gör dessa platser särskilt utsatta när marknader och teknik ändras. Ett extremt exempel är Oxelösund där en privat arbetsgivare svarar för drygt 43 procent av sysselsättningen. Situationen kan jämföras med utvecklingen i Finland: Trots att Nokia representerade en ganska liten del av den totala sysselsättningen i Finland blev ändå BNP-fallet stort när de teknologiska vindarna vände.

Vi ser att den demografiska utvecklingen och digitaliseringen skakar om grundstommen i den svenska välfärdsmodellen på ett sätt som inte ens skedde under 90-talskrisen.

Åtgärder som statliga subventioner eller flytt av myndigheter gör ofta mer skada än nytta och syresätter inte den regionala arbetsmarknaden med de riktiga jobb som behövs. I stället behöver förutsättningarna för det privata näringslivet förbättras, särskilt med fokus på utbyggnad av digital och fysisk infrastruktur. Den tekniska möjligheten till digitala möten på distans är otillräcklig om den inte matchas med en enkelhet till arbetspendling när fysisk närvaro krävs. Det ter sig i detta sammanhang som ytterst märkligt att regeringen överväger att införa en särskild flygskatt.

Automatiseringsrisken är inte jämnt fördelad i landet. Det är alltmer tydligt att de fördelningspolitiska och sociala kostnaderna faller tyngst på landsbygden. Valet i USA och även folkomröstningen i Storbritannien visar hur alarmerande långt stad och land kan glida isär. Det kommer att ske även i Sverige om vi fortsätter i samma invanda hjulspår. Utan en vital arbetsmarknad blir det allt svårare att hålla ihop samhället och upprätthålla en hög allmän välfärd. Det vi ser nu är inte begynnelsen av en stor spricka i vår välfärdsmodell utan många små som blir allt större. Den är hög tid att erkänna att även den svenska välfärdsmodellen är allvarligt hotad. Utan motåtgärder kommer den att steg för steg urholkas.

Mårten Blix, fil dr
Institutet för Näringslivsforskning

Özge Öner, ekon dr
Institutet för Näringslivsforskning